

Szilvási Andrea*

A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV/HUNGAROLÓGIA MŰHELYEI SZLOVÁKIÁBAN

1. Bevezetés

Napjainkra a nyelvtanulásra való igény óriási méreteket öltött, úgy is mondhatnánk, divatos lett különféle idegen nyelveket tanulni. Ez természetesen nem véletlen: a nyelvtudás ma már fontos kritérium bizonyos állások betöltéséhez, másfelől pedig kereseti lehetőséget biztosít a nyelvet beszélő számára. Mindez jelentős motivációs hatást vált ki. Az idegen nyelvek tanulásának ez a nagy népszerűsége természetesen leginkább a világnyelveket érinti, mint például az angolt, a németet, a franciát, a spanyolt vagy az olaszt, de bizonyos szinten tapasztalható a kevésbé ismert és kevésbé elterjedt nyelvek esetében is, mint például a magyar mint idegen nyelv tanulásánál.

2. A szlovák anyanyelvűek magyartanulásának motivációi

Különböző anyanyelvű emberek tehát egyre nagyobb számban találnak motivációt a magyar idegen nyelvként való elsajátítására, s ez a tendencia nemcsak Magyarországon, hanem annak határain túl, így Szlovákiában is érvényesül. Magyarországon ez nem meglepő, hiszen az ide érkező idegen ajkúak a munkahelyükön, illetve a lakosság körében is legkönnyebben magyarul tudnak boldogulni. Szlovákia esetében pedig a magyar idegen nyelvként való tanulása iránti érdeklődés – elsősorban természetesen szlovák anyanyelvűek részéről – a nagy számú szlovákiai magyar lakossal hozható összefüggésbe, s különböző okokra vezethető vissza. Többek között arra, hogy a Dél-Szlovákiára jellemző kétnyelvű környezetben gyakran alakulnak ki vegyes párkapcsolatok, s köttetnek vegyes házasságok, melyből kifolyólag személyes okok motiválják a nem magyar élet- vagy házastársakat, valamint a magyarul már nem vagy csak kevésbé beszélő utódait a magyar nyelv elsajátítására. Ugyanakkor Szlovákiában – a térség történelméből adódóan – egyes szakmák (pl. levéltáros, történész, néprajzkutató stb.) gyakorlásához ma is elengedhetetlen a magyar nyelv bizonyos fokú

* Szilvási Andrea, doktorandusz hallgató, Comenius Egyetem, Pozsony,
E-mail: szilvasi.andrea@gmail.com

ismerete; nem utolsósorban pedig az ország lakosságának kb. tíz százalékát kitevő magyar kisebbség tagjai potenciális ügyfelei a szlovákiai szolgáltatóiparnak, amelynek így – a magyarlakta területeken – üzleti érdeke fűződik a magyar nyelven (is) folytatott kommunikáció biztosításához.

3. A magyar mint idegen nyelv/hungarológia oktatásának intézményes keretei Szlovákiában

Szlovákia köztudottan azok közé az országok közé tartozik, amelyek területén az állam (értsd: nemcsak Szlovákia, hanem Csehszlovákia is) megalakulását követően hosszú évekig a magyar mint idegen nyelv önkéntes tanulására nem-hogy igény vagy érdeklődés, de hajlandóság sem mutatkozott (még ha egyes szakterületeken szükséges, illetve hasznos is lett volna a nyelv ismerete). Sőt, a szlovákok inkább egyfajta ellenérzéssel gondoltak nyelvünkre bizonyos, az I. világháborút megelőző időszakban, az Osztrák–Magyar Monarchia magyarországi területein élő kisebbségek számára bevezetett nyelvtörvények miatt. Ezenkívül 1993 előtt – még ha érdeklődés lett is volna – lehetőség sem nagyon volt Szlovákia területén a magyar idegen nyelvként való tanulására. Az említett ellenérzés azonban napjainkra – legalábbis az átlagpolgárok körében – mérséklődni, illetve megszűnni látszik; a magyar nyelv presztízse a szlovákok körében (is) növekszik, és ez a magyart idegen nyelvként tanulók egyre növekvő számában is megmutatkozik (vö. Nádor 1998: 118, Nádor 2002: 158–193, 201–213, Trócsányi–Tóth 2002: 308–310, Nádor 2006: 51, Vozáriková 2007: 15, Vrabec 2009: 6–9).

Más országokhoz hasonlóan a magyar mint idegen nyelv/hungarológia oktatásának intézményrendszere Szlovákiában is főként a felsőoktatáshoz kötődik, bár az a világviszonylatban érvényesülő tendencia, hogy az egyetemi hungarológiaoktatás visszaszorulóban van, Szlovákiában is érezhető. Ez egyrészt a hungarológia szakra jelentkezők számában, másrészt pedig nyelvi hovatartozásában mutatkozik meg, ugyanis ezt a szakot egyre többen választják a magyar, és egyre kevesebben a szlovák anyanyelvűek közül, akik viszont Szlovákiában a célcsoportot képeznék.

Jelenleg a szlovákiai felsőoktatási intézmények közül öt teszi lehetővé a magyarnak mint idegen nyelvnek, illetve a hungarológiának a tanulását, mégpedig különböző, nem minden esetben kifejezetten csak a magyar mint idegen nyelv/hungarológia képzésére szakosodott tanszékeknek a keretein belül (vö. Szépe 1983: 202–208).

3.1. Comenius Egyetem, Pozsony

A pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának önálló Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén a hungarológiaoktatás az 1990/91-es tanévben kezdődött, méghozzá hungarisztika–szlovák nyelv és irodalom szakpárosításban. A főszerepet ekkor ebben a formában a magyar mint idegen nyelv oktatása kapta. Néhány év után a hungarológiaoktatás programja átalakult, a 2005/2006-os tanévtől pedig már önálló hungarológia szak is működik a tanszéken, az akkreditáció azonban csak az alapfokú képzésre szól. A pozsonyi hungarológia szakos hallgatók a hároméves képzés alatt alapvető nyelvészeti és irodalomtudományi, magyar történelmi és kulturális ismereteket szereztek, számuk azonban évről évre egyre kevesebb lett, évfolyamonként már csak ketten-hárman tanultak, általában magyar nyelvi környezetből érkeztek, bár voltak olyanok is, akik szlovák tannyelvű iskolákban végezték alap- és középfokú tanulmányaikat, de valamelyik szülőjük révén ők is beszéltek valamilyen szinten magyarul. A hungarológia szakon belül így intenzív magyarnyelv-tanfolyamra már évek óta nem volt szükség. Ebből kifolyólag született a döntés, hogy a szak – a program újragondolása céljából – idén nem nyílik meg, jelenleg átszervezés alatt áll.

E mellett a képzési forma mellett azonban a tanszék kari viszonylatban a magyarnak mint idegen nyelvnek az oktatását is ellátja, a magyar nyelvet ugyanis kötelező tantárgyként tanulják a levéltár szakos hallgatók hat szemeszteren keresztül. Választható tantárgyként pedig a bölcsészkar bármely hallgatója felveheti a magyarnyelv-órát, a jelentkezők között azonban általában a történelem szakos hallgatók dominálnak. Mindezt a képzést – és emellett a tanszék fő szakirányát alkotó (szlovákiai) magyartanár-képzést, valamint az idén bevezetett, két konkrét (német–magyar, illetve szlovák–magyar) szakpárosításban folyó fordítóképzést – a nyelvészet, az irodalom- és magyarságtudomány szakterületeit kutató szlovákiai magyar szakemberek, illetve egy magyarországi vendégoktató látja el (l. www.fphil.uniba.sk; www.bbi.hu; Csanda 1983: 16–17, Misad 2008: 136–140).

3.2. Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra

A nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karának Areális Kultúrák Tanszékén a hungarológia oktatása a tanszék létrejöttével egy időben, azaz öt éve kezdődött, s a hungarológusképzés mindhárom programja (Bc., Mgr., PhD) akkreditálva van. Az Areális Kultúrák Tanszéke a hungarológia oktatásába nemcsak a saját, hanem a kar más tanszékeinek (Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Nemzeti és Nemzetiségi Kultúrák Intézete) oktatóit, munkatársait, illetve egy magyarországi vendégtanárt is bevon. A hungarológiaoktatásban részt vevő tanszékek tanárai nemcsak az oktató, hanem a kutató tevékenységre is nagy hangsúlyt fektetnek: a hungarológia keretein belül a magyar

kultúra főként szlovák környezetben való terjesztésének új formáit, lehetőségeit keresik, vizsgálják.

A nyitrai hungarológusképzés profilja szintén a hagyományos hungarológia oktatási formáját követi, a hallgatók tehát az alapvető irodalom- és nyelvtudományi diszciplínákba nyernek betekintést tanulmányaik során, azok befejezése után pedig elhelyezkedési esélyeik is ebből fakadnak. Mivel jelenleg a hungarológia szakosok többsége Nyitrán is magyar nyelvi közegből érkezik, ezért a szó szoros értelmében vett magyar mint idegen nyelv órákra ott sincs szükség, az oktatás pedig egy évfolyamon belül minden hallgató számára azonos program szerint folyik. A hungarológusképzés tehát – a pozsonyi képzéshez hasonlóan – Nyitrán sem azt a célcsoportot érinti, amelynek tagjai tanulmányaik befejezése után (mű- és szakfordítóként, tolmácsként, a komparatív tudományok területén érvényesülni tudó nyelvészként vagy irodalmárként stb.) közvetíteni tudnának a szlovák és a magyar kultúra között (l. www.kak.fss.ukf.sk, www.bbi.hu).

3.3. Bél Mátyás Egyetem, Besztercebánya

A besztercebányai Bél Mátyás Egyetem Humán Tudományok Karának Hungarisztika Tanszéke alapfokú, mesterfokú és doktoranduszi program kerekén belül tolmácsok, fordítók, műfordítók és filológiai műveltségű szakemberek képzését tűzte ki céljául. Az oktatás első két évében a magyar és a szlovák tanítási nyelvű középiskolákból, gimnáziumokból érkezett diákok eltérő képzésben részesülnek, külön programban végzik tanulmányaikat, a harmadik évtől kezdve azonban egyesített évfolyamokban, közös program szerint tanulnak. A képzés éve alatt minden hallgató kötelező szakmai gyakorlaton vesz részt, tanulmányai befejezése után pedig a vállalkozói szférában, a diplomácia vagy a kultúra területén, szerkesztőségekben, kutatóintézetekben, levél- és kéziratárakban, fordítóirodákban, tolmácsként, esetleg az összehasonlító nyelv- és irodalomtudomány területén tudományos kutatóként helyezkedhet el. A képzés alapvető nyelvészeti és irodalomtudományi tantárgyakat, valamint fordításelméleti és tolmácsolási szemináriumokat foglal magában, amelyek magyarországi vendégtanárok, lektorok, szlovákiai magyar egyetemi tanárok, illetve egy, a szlovák és más nyelvű fordításban és tolmácsolásban jártas szakember vezetésével valósulnak meg (l. www.fhv.umb.sk, www.bbi.hu; Vasárnap – Felsőoktatás, 2009. február 27., 4–5).

3.4. Eperjesi Egyetem

Az Eperjesi Egyetem Bölcsészettudományi Karának Történelmi Intézete a magyarnak idegen nyelvként való oktatását két, illetve három szemeszteren keresztül (heti két órában megvalósuló) kötelező tantárgyként írja elő a történelem és levéltár szakos hallgatók számára. Az órák keretein belül a hallgatók a magyar nyelv alapjait sajátítják el, a magyar mondat- és alaktanra fordítva kü-

lönös figyelmet. A történelem szakosok kötelezően választható tárgyai között emellett Magyarország történelme is szerepel. Ezeknek a tantárgyaknak az oktatását az intézet egy szlovákiai magyar egyetemi tanár és egy magyarországi lektor által biztosítja (l. www.ff.unipo.sk, www.bbi.hu).

3.5. Selye János Egyetem, Révkomárom

A Selye János Egyetem mellett működő Idegen Nyelvi Központ és a Selye János Egyetem Comenius Pedagógiai Intézete is lehetővé teszi a magyar mint idegen nyelv elsajátítását: az előbbi (egyelőre csak kezdő és ún. álközépfelhaladó szinten megvalósuló) nyelvtanfolyamok, míg az utóbbi a minden évben megrendezett nyári egyetemi intenzív tanfolyamok keretein belül. Az Idegen Nyelvi Központ ebben az évben létszámihiány miatt nem indított magyar nyelvi kurzust, a Comenius Pedagógiai Intézet viszont minden nyáron beiktat magyartanfolyamot is a kínálatába (l. www.selyeuni.sk).

3.6. A Magyar Köztársaság Kulturális Intézete, Pozsony

A magyar mint idegen nyelv tanításának további fontos – bár nem kifejezetten oktatási jellegű – intézménye Szlovákiában a Magyar Köztársaság Kulturális Intézete Pozsonyban, ahol immár tizenhárom éve szintén lehetőség nyílik magyarnyelv-tanfolyam látogatására, mégpedig kezdő, mérsékelt haladó, középfelhaladó és haladó szinten is. Az oktatás hetente kétszer másfél órában, hat-tizenkét fős csoportokban folyik. Minden kurzus tizenöt hétig tart, és hatvan órát foglal magában. A magyartanulók száma itt évről évre gyarapszik, 2003-ban fordult elő először, hogy két, 2007-ben és 2008-ban három, idén pedig négy kezdő csoportot is nyitottak. Az azonban – mint minden más nyelvtanfolyamra – ezekre a kurzusokra is jellemző, hogy középfelhaladó, haladó szintig a tanulóknak csak nagyon kis százaléka jut el. Ennek okai között említhetjük a kitartás hiányát, az elsajátított nyelvtudással való elégedettséget és egyéb, pl. személyes okokat. Az állandó nyelvtanfolyamok mellett az intézet 2006 nyarán két hónapos, intenzív nyári kurzust, ugyanez év őszétől pedig Magyarul Beszélők Klubja elnevezés alatt társalgó tanfolyamot is indított, amelynek elsődleges célja a magyar nyelv tanfolyamon kívüli használatának – elsősorban, de nem kizárólagosan – a magyar közeggel nem érintkező nyelvtanulók számára való biztosítása, szókincsük gyarapítása és magyar nyelvű kommunikációjuk folyamatossá tétele. A foglalkozás emellett a magyar kultúra, történelem és irodalom megismerését is lehetővé teszi. 2003 óta az intézetben nemzetközileg elismert nyelvvizsga megszerzésére is lehetőség van (l. www.magyarintezet.hu; Nádor 2002: 139, Vozáriková 2007: 15–18, Vrabec 2009: 6–9).

3.7. Nyelviskolák

Ami a magyar nyelv-tanfolyamok vagy magánórák iránti keresletet illeti, általánosságban elmondható, hogy ez – más országokhoz hasonlóan – Szlovákiában is növekedést mutat. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy egyre több szlovákiai nyelviskola kínálatában szerepel magyar nyelv-kurzus is (vö. www.aveducation.sk, www.wordart.sk), más kérdés viszont, hogy ezek a kurzusok valóban elindulnak-e. A tapasztalat azt mutatja, hogy ezt Szlovákiában általában két dolog akadályozza: az egyik – a külföldön általánosan gondot okozó – szakképzett tanárok hiánya, a másik pedig, hogy a magyar nyelv-tanulást igénylők nem mindig koncentrálnak egy időben egy helyre, így az egyes tanfolyamok gyakran a megnyitásukhoz szükséges számú tanuló hiánya miatt sem tudnak megvalósulni. A probléma megoldására és a magyarul tanulni vágyók igényeinek kielégítésére ezért a nyelviskolák – amelyekben a tanárhiány nem okoz gondot – individuális magyarórákat is kínálnak az érdeklődőknek.

4. Zárszó

A fentiekből kitűnik, hogy napjainkban már Szlovákiában is többféle lehetőség kínálkozik a magyar mint idegen nyelv, illetve a hungarológia tanulására, ami természetesen önmagában még nem jelenti azt, hogy ehhez minden feltétel adott. A vázolt intézményes keretek alakulóban vannak, miközben állandóan változnak, formálódnak, s bár jelenleg még nem stabilizálódtak, a velük szemben támasztott igényeknek próbálnak megfelelni. A tankönyvekkel való ellátottság jónak mondható, szakképzett tanárokból, anyanyelvi lektorokból azonban – főként a nyelviskolákban – hiány van, ez a probléma még megoldásra vár, Szlovákiában ugyanis nincs lehetőség a magyar mint idegen nyelv tanári szak elvégzésére. A magyarországi példához hasonlóan ezt a hiányt egyelőre magyar és valamilyen idegen nyelv szakot végzett – így anyanyelvi jellegű nyelvészeti és irodalmi, valamint idegen nyelvi módszertani ismeretekkel is rendelkező – tanárok alkalmazásával próbálják pótolni. A nyelvtanulók száma és a magyar nyelv tanulásához való hozzáállása aggodalomra jelenleg nem ad okot, a magyar idegen nyelvként való oktatásának egyre inkább pozitív irányba való elmozdulására tehát Szlovákiában is reális esély kínálkozik.

Más idegen nyelvekhez hasonlóan az utóbbi időben a magyar idegen nyelvként való elsajátítására is egyre nagyobb számban találnak motivációt különböző anyanyelvű emberek Magyarországon és annak határain túl, így Szlovákiában is. A szlovák anyanyelvűek motivációja a Dél-Szlovákiára jellemző kétnyelvű környezetben többféle lehet: vegyes házasság/párkapcsolat, magyar ismerős vagy rokon; a végzett szakmához elengedhetetlen magyar nyelvtudás (pl. levéltáros); a szolgáltatóiparban való elhelyezkedés magyar lakta területen, ahol az ügyféllel való kommunikáció biztosítása a szolgáltatást nyújtó érdeke is.

Más országokhoz hasonlóan a magyar mint idegen nyelv/hungarológia oktatásának intézményrendszere Szlovákiában is főként a felsőoktatáshoz kötődik. Jelenleg a szlovákiai felsőoktatási intézmények közül öt teszi lehetővé a magyarnak idegen nyelvként való elsajátítását/oktatását. A magyar mint idegen nyelv tanításának további fontos – bár nem kifejezetten oktatási jellegű – intézménye Szlovákiában a Magyar Köztársaság Kulturális Intézete Pozsonyban, emellett pedig különféle nyelviskolák is kínálnak magyartanfolyamokat és magánórákat.

Irodalom

- Csanda Sándor 1983. A Komenský Egyetem Magyar Tanszékének filológiai munkássága. In: M. Róna Judit (szerk.): *Hungarológiai oktatás régen és ma*. Budapest: Tankönyvkiadó. 15–18.
- Felsőoktatás. Ki kicsoda a szlovákiai magyar kultúrában? 2009. február 27. [A *Vasárnap* 42. évfolyama 9. számának melléklete.]
- Misad Katalin 2008. A magyar mint idegen nyelv/hungarológia oktatásának gyakorlati kérdései a pozsonyi Comenius Egyetemen. In: Fazekas József (szerk.): *Emlékkönyv Zeman László 80. születésnapjára*. Dunaszerdahely: Lilium Aurum. 136–146.
- Nádor Orsolya 1998. A magyar mint idegen nyelv/hungarológia oktatásának történeti áttekintése a kezdetektől napjainkig. In: Glay Béla–Nádor Orsolya (szerk.): *A magyar mint idegen nyelv/hungarológia*. Budapest: Janus–Osiris. 55–125.
- Nádor Orsolya 2002. *Nyelvpolitika. A magyar nyelv politikai státusváltozásai és oktatása a kezdetektől napjainkig*. Budapest: BIP.
- Nádor Orsolya 2006. A magyar mint idegen nyelv és hungarológia intézményrendszere. In: Hegedűs Rita–Nádor Orsolya (szerk.): *Magyar nyelvmester. Magyar mint idegen nyelvi és hungarológiai alapismeretek*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 47–64.
- Szépe György 1983. A magyar tanulmányok tartalmáról és szerkezetéről a Magyarországon kívüli felsőoktatásban. In: M. Róna Judit (szerk.): *Hungarológiai oktatás régen és ma*. Budapest: Tankönyvkiadó. 201–208.
- Trócsányi András–Tóth József 2002. *A magyarság kulturális földrajza* II. Pécs: Pro Pannónia Kiadói Alapítvány.
- Vozáriková Judita 2007. *Motiváció és attitűdök a magyar mint idegen nyelv oktatásában, Pozsonyban*. Szakdolgozat.
- Vrabec Mária 2009. Szlovákiában magyarul? *Vasárnap*. 42. évfolyam 13. szám. 6–9.

www.aveducation.sk/index.php?id=ds_kompletna_ponuka&k=Ostatn%C3%A9%20jazyky
www.bbi.hu/index.php?id=62&cid=769
www.ff.unipo.sk/ih/studium/programy/archivnictvo_BC.pdf
www.ff.unipo.sk/ih/studium/programy/historia_BC.pdf
www.fhv.umb.sk/app/index.php?ID=2029
www.fhv.umb.sk/app/index.php?ID=2040
www.fphil.uniba.sk/index.php?id=1664
www.fphil.uniba.sk/index.php?id=1663
www.kak.fss.ukf.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=40
www.selyeuni.sk/index.php/hu/karok/tanarkepzo-kar.html
www.magyarintezet.hu
www.magyarintezet.hu/index2.jsp?HomeID=98&lang=HUN&std_func=INT
www.magyarintezet.hu/index2.jsp?HomeID=11&lang=HUN&std_func=MI0
www.wordart.sk
www.wordart.sk/jazykove-kurzy/